
'OdrÚsai, 'OdrÚshj, 'OdrÚs...thj, Odrysae, Odrusae

Наименованието *Одрис*, *Одрюс*, *Одриос*, *Одрюйос* се среща още в **линейното писмо Б** върху надписи от **Кносос** на о. **Крит** и от **Тива** (континентална Гърция) като топографско и етническо обозначение, но смисълът му засега не е изяснен. В края на VI - началото на V в. пр. Хр. на политическата карта на древна Европа се появява и царството на одрисите.

От **Херодот** насетне названието им се отнася за **траките**, които обитават територията, простираща се по теченията на реките **Тонзос** (дн. р. Тунджа) и **Хеброс** (дн. р. Марица) до Егейско море.

Атинският историк **Тукидид** □ съобщава, че царството им е най-голямото и най-мощното в Европа между Адриатическо и Черно море. За тях основно сведения има у Херодот [*Hdt. 4, 89-93*], Тукидид [*Thuc. 2, 29; 2, 95-98*], **Ксенофонт** [*Xen. Anab. 7, 2, 32*], **Полибий** [*Polyb. 23, 8, 4*], **Страбон** [*Strabo. 7 fr. 48*] и др. □

Литература:

Фол, Ал. 1972: *Политическа история на траките от края на II хил. до V в. пр. н. е.* София

Порожанов, К. 1998: *Общество и държавност у траките средата на II - началото на I хил. пр. Хр. (в контекста на палеобалкано-западно-малоазийската общност).* (=Studia Thracica, 6), София: 18-20.

Янакиева, С. 2007: Лексикална идентичност между тракийски хидроними и етноними. - *СпБАН*, 4: 51-56, 53-54. □

Валерия Фол

□

Одрис се разчита като топографско (местно) и етносно име от XV – XII в. пр. Хр. в линейар Б от Кносос (о. Крит). *Одрисите* се споменават от Херодот (4, 92), по повод похода на персийския цар **Дарий I** срещу **скитите**, когато той минава през земите им. Тракийски етнос **одриси**, с епоним *Одрис*, е добре известен от антикварната литература.

Първоначалната територия, която заемат *одрисите*, се простира най-общо от завоя на р. **Тонзос** (Тунджа) при **Кабиле** (Ямбол) до долното течение на р. **Хеброс** (Марица). Там е ядрото на организираната от тях държава. Тя е материализация на по-старите държавностроителни тенденции и традициите от втората

половина на II хил.пр.Хр., когато е и времето на ранната Микенска Тракия.

Одриската държава е наричана от античните автори с термина *базилея*, което означава *царство*.

Това царство е раннокласово държавно обединение с ясно изразена двусъставна социална структура. Отношенията на господство и на подчинение се поляризират между групите на аристокрацията и на свободните общинници. Царете управляват еднолично и се обграждат със съвет от приближени, в който, според Тукидид, влизат т.нар. *родовити люде* и *парадинасти*, т.е. родовете по роднинство и служебна аристокрация. Ранната одриска държава (края на VI – средата на IV в.пр.Хр.) няма постоянна столица, а владетелите всяка година извършват ритуална *царска обиколка* чрез своите *резиденции*, поради необходимостта да налагат със сила своята власт върху постоянно изменящата се територия на страната и да пресичат опитите за сепаратизъм.

Царете секат монети, които се използват на пазара, но преди всичко се натрупват под формата на съкровища. В много активна циркулация са елинските монети (на елинските крайбрежни полиси), дарейките (златни персийски монети) и кизикените (монети от електрон на малоазийския мраморноморски полис Кизик). Върху основните средства за производство най-вероятно съществуват следните форми на собственост: общинна, царска, храмова, частна. Общинната е преобладаваща; царската е водеща и определя облика на обществото; храмовата е не особено разпространена; частната вероятно се разпростира най-вече върху стадата животни, поради което нейната роля е важна, но не е особено значима.

Войската на *Одриската базилея* се състои от *конница* и пехота. Селяните-общинници, обикновено са *пелтасти*, тоест леки пехотинци, които са въоръжени с щитове, копия и къси мечове. Основната ударна сила е тежката *конница*. Тя се формира от аристокрацията и е въоръжена много добре с копия, мечове, *ризници*, шлемове, наколенници.

Първият период от писаната история на държавата на *одрисите* се свързва с името на *Терес*, който според Тукидид (2, 29, 1-3), не е първият владетел въобще, а първият мощен цар на *одрисите*, което ще рече, че и преди него съществуват династии, като например – *царя на траките Олор*, чиято дъщеря Хегисипила става жена на тирана на Херсонес Милтиад Младия във времето 516-514 г.пр.Хр. (Hdt. 6,39-41).

Терес I господства към края на VI/началото на V в.пр.Хр. до към средата на V в.пр.н.е. След него на престола се изреждат синовете му *Спарадок* (448–444 г.пр.Хр.) и *Ситалк* (444–424 г.пр.Хр.), при когото *Одриското царство* властва по крайбрежията на Егейско, Мраморно и Черно море; то е виждано като най-голямото в Европа: от Абдера, при устието на р. Нестос (Места) на Егейско море, до р. Истрос (Дунав), на Черно море, както казват Тукидид (2, 97, 1-2) и Диодор (12, 50-51).

Следва синът на Спарадок *Севт I* (424–405/404 г.пр.Хр.), който далновидно концентрира външнополитическата ориентация на държавата в посока югоизток, с цел овладяване на стратегическия *Тракийски херсонес*.

Медок/Амадок I (405/404–387/386 г.пр.Хр.) и *Хебризелм* (387/386–383/382 г.пр.Хр.) са подир *Севт I* като продължават неговата външнополитическа линия.

Сетне на престола сяда *Котис I* (383/382–360/359 г.пр.Хр.), при когото царството се простира в огромните граници от времето на *Ситалк*, като добавя към тях и завладения стратегически *Тракийски херсонес*.

След смъртта на *Котис I* (убит през 359 г. от агенти на Атина), в *Одриското царство* се развиват бурни центробежни процеси. Могъщата повече от столетие *базилея* се разпада на три части. Това е логична последица на политическата криза, която разтърсва държавата и се съпровожда със сепаратизъм и

децентрализация. Синът му **Керсеблент** (359–341 г.пр.Хр.) не успява да задържи извоюваните позиции на баща си и остава да властва само в зоната на изток от р. Хеброс (Марица). Между р. Хеброс и р. **Нестос** управляват одриските династи, които не са царе, **Аматок/Амадок** (II) (359–351 г.пр.Хр.) и **Терес** (II?) (351–341 г.пр.Хр.). Между р. Нестос и р. **Стримон – Берисад** (359–357 г.пр.Хр.), а от 356 до 341 г.пр.н.е. – синовете му начело с **Кетрипорис**.

След редица акции царят на **Македония Филип II** (359–336 г.пр.Хр) побеждава отделните одриски владетели, пленява и взима като заложник син на **Керсеблент** и към 342/341 г.пр.Хр. окончателно го сломява.

Независимо от това **Одриската базилея** продължава да съществува, но тежестта на нейния политически център отстъпва от властванията, които има над крайбрежията на Егейско и Мраморно море и остава да влияе предимно над крайбрежието на Черно море.

Така, от 340/331 г.пр.Хр. до края на IV в.пр.Хр. над **одрисите** царува **Севт III**. Названият по неговото име, модерен за времето си, силно укрепен град с царска цитадела и занаятчийски квартал **Севтополис** (днес на дъното на язовир Копринка), край гр. Казанлък, е блестящата и уникална столицата на **Одриското царство**.

Данните за следващите векове са доста оскъдни и говорят за прояви на отделни династични домове, сравнително ограничени във времето.

Надпис от **Месамбрия** от края на IV/началото на III в.пр.Хр. (IGBulg. I, 307) свидетелства за **одриско** династическо семейство, представено от парадинасти или субпарадинасти, спрямо **одриския** царски двор. В него се изреждат имената на владетелите **Монсиестас**, Тарутинас, **Медистас**, **Котис**, **Садалас**.

През III в.пр.Хр., по монети, в района на Енос, се локализира династът **Скосток (278/277–250 г.пр.Хр.)**, наричан **тиран на Енос**.

Отново през III в.пр.Хр., по монети, от завоя на река Тунджа и Бургаския залив до Хиерон орос на юг/югоизток, се локализируют владенията на династа **Адей (270/260–245/240 г.пр.Хр.)**, разположени западно, югозападно и южно от **Келтското царство**.

През III в.пр.Хр. между 277 и 213 г.пр.Хр. около Бизантион в Тракия се разполага **Келтското царство**. Макар, че съществува малко повече от половин столетие, то се вписва в процесите на епохата, свързани с децентрализация и с опитите си за налагане над елински полиси и вземане на данъци от тях, както и за осигуряване на сигурност на пътуващите в Понта търговци (Polyb. 8, 25), подобно на одриския цар **Котис I** от средата на IV в.пр.Хр..

В средата на III в.пр.Хр., в района на Бургаския залив, се появява **цар Котис** (II?) със син **Рескупорис**, с хронология **250–225 г.пр.Хр.** (IGBulg. I, № 389), който **Котис** може да е наследник на **Садалас** от Месамбрийския надпис, като очевидно хронологически наследява и **Адей** и **Скосток**, при което не е изключено властта му на юг да достига крайбрежието на Хиерон орос и Енос.

През първата половина на II в.пр.Хр., между **171 и 167 г.пр.Хр.** се появява **одриски цар Котис** (III?) син на **Севт** (IV?), който има син **Битюс**, за когото не се знае със сигурност дали е царувал. Не е изключено този **Котис** (III?), син на **Севт** (IV?), да е наследник – внук на **Рескупорис**, син на **Котис** (II?) от IGBulg. I, № 389.

Около **средата на II в.пр.Хр.**, с името **Терес** (III?) е известен владетел в Югоизточна Тракия, недалече от Бизантион (Liv.Tit. 45, 42), който е женен за дъщеря на македонския цар Филип V (Diod. 32, fr. 15, 5) и

несъмнено е цар щом през 148 г.пр.Хр. дарява Андриск с царска диадема.

Около и след средата на II в.пр.Хр. в Югоизточна Тракия, около Пропонтида, са регистрирани имената на владетелите Диегилис и синът му Зибелмий. Според Диодор Диегилис е цар на траките (Diod. 33, fr. 14-15), а според Страбон той е цар на кените, който напада гръцките градове по Пропонтида и опожарява Лизимахия (Strab. 13, 4, 2).

□

В края на II и началото на I в.пр.Хр., чрез надпис (Robert J. et L., 1972, N 284, p. 423-424) от Бизанте (дн. Текир даг) и по монети тук е регистриран владетелят Мостис (ок.125–86 г.пр.Хр.), със собствена ера на летоброенето. Неговият най-висш сановник (вероятно началник на монетния му двор) неслучайно се нарича Садалас.

Началото на т.нар. Одриско-астейска или само Одриска династия, се приема, че е от около 100 г. пр.Хр., от която година е известен Котис I (IV?), който е съюзник на римляните срещу Митридат.

Наследилният го Садалас I (ок. 87/86 – ок. 75 г.пр.Хр.) е син на Котис I (IV?).

През I в.пр.Хр. е известен един друг Котис II (V?) – цар на одрисите, (57–48 г.пр.Хр.).

Той е наследен от сина си - царя на траките Садалас II (48–42 г.пр.Хр.).

Котис III (VI?), син на Садалас (II) и Полемократия е одриски цар, който управлява през втората половина на I в.пр.Хр., починал преди 16 г.пр.Хр.

Раскупорис/Рескупорис III, син на Котис III □ и на дъщеря на сапейския владетел Котис (II), е убит около 11 г.пр.Хр. от жреца Вологез. Тук се преплитат двете династии: одриско-астейската и одриско-сапейската. Така, макар Раскупорис/Рескупорис III да е от одриско-астейската династия, той е III, защото преди него е чичо му Раскупорис/Рескупорис II, който е втори, но от одриско-сапейската династия. Така, чрез сливане на двете династии, приключва самостоятелността на одриско-астейската.

□

Началото на □ последната т.нар. Сапейска или Сапейско-одриска династия се поставя преди 48 г.пр.Хр. от друг един Котис (I), който има синове Раскупорис/Рескупорис (I) и Раскос.

През 40-те г. на I в.пр.Хр. Раскупорис/Рескупорис (I) се проявява като съюзник на Помпей срещу Цезар през 48 г.пр.Хр., а през 42 г.пр.Хр., при Филипи, като съюзник на Брут и Касий, за разлика от брат си Раскос, който се проявява като съюзник на Антоний и Октавиан.

Между 42 и 31 г.пр.Хр. е Котис II, син на Раскупорис/Рескупорис (I). Негови синове са Ройметалкас/Ре металкас (I) и Раскупорис/Рескупорис (II).

Ройметалкас/Ре металкас (I) умира ок. 14 г.сл.Хр.

Раскупорис/Рескупорис (II), който като чичо е настойник на децата на убития от него през 19 г.сл.Хр. син на Ройметалкас/Ре металкас (I) - Котис III, □ тракийски цар, но и самият той е убит от римляните.

Дъщеря на сапейско-одриския цар Котис II има брак с одриския (одриско-астейски) владетел Котис III, от който се ражда (последният?) одриски (одриско-астейски) владетел на име Раскупорис/Рескупорис (III),

който е убит около 11 г.пр.Хр. от жреца Вологез.

Рой.металкас/Ре.металкас (II), който е цар от 19 г.сл.Хр., е син на чичото-убиец **Раскупорис/Рескупорис** (II).

Рой.металкас/Ре.металкас (III), синът на убития от чичо си **Котис** III, получава образование заедно с римския император Гай Цезар Август Германикус, известен с прозвището Калигула (37–41 г.). Той е последен тракийски владетел от сапейската/сапейско-одриска династия, който е **цар** след 19 г.сл.Хр. до 45 г., когато е убит. През 45 г. *Тракийското царство* престава да съществува и е анексирано към Римската империя от император Клавдий (41–54 г.), чрез създаването на нова римска провинция, неслучайно наречена **Тракия**.

□ Литература:

Михайлов 1972: Михайлов Г. *Траките*. София, 1972.

Петков 2011: Петков Пл. *Военно-политически отношения на тракийските владетели в Европейския Югоизток между 230/229 г.пр.Хр. – 45/46 г.сл.Хр.* Издателство ФАБЕР. София, 2011.

Попов 1999: Попов Д. *Тракология*. ЛиК. София, 1999.

Порожанов 1992: Порожанов К. Одриси. – В: *Кратка енциклопедия Тракийска древност*. Издателство „Аргес”. София, 1992, 200-201.

Порожанов 1998: Порожанов К. □ *Общество и държавност у траките средата на II – началото на I хил. пр. Хр. (в контекста на палеобалкано-западномалоазийската общност)*. Рал-Колобър. София, 1998 (= *Studia Thracica*, 6).

Порожанов 2011: Порожанов К. □ *Одриското царство, полисите по неговите крайбрежия и Атина, от края на VI век до 41 г.пр.Хр.* Университетско издателство „Неофит Рилски”. Благоевград, 2011 (= *Studia Thracica*, 14).

Фол 1972: Фол, Ал. *Политическа история на траките. Края на второто хилядолетие до края на пети век преди новата ера*. Наука и изкуство. София, 1972.

Фол 1975: Фол, Ал. *Тракия и Балканите през ранноелинистическата епоха*. Наука и изкуство. София 1975

Фол, Спиридонов 1983: Фол, Ал., Т. Спиридонов. *Историческа география на тракийските племена до III в. пр. н. е. Атлас*. Издателство на Българската академия на науките. София, 1983. 1.1, 47-48; 1.2, 77.

Юрукова 1992: Юрукова, Й. *Монетите на тракийските племена и владетели*. Том I, Издателство „Петър Берон”. София, 1992.

Callatay 1991: Callatay, F. Le roi thrace Mostis et une surfrappe d'un Alexandre Tardif de Mesmbria (Planche II). – *Ruvue Belge de Numismatique et de Sigiligraphie*, CXXXVII, 1991, 37-45.

Detschew 1976²: Detschew, D. *Die Thrakischen Sprachreste*. Wien, 1976 (2), 336-338.

